

Formidling af oplysninger om farlige stoffer

»Venligst stillet til rådighed af Arbejdstilsynet, Danmark«

Indledning

Det Europæiske Arbejdsmiljøagentur udarbejder en række faktablade om farlige stoffer set i et arbejdsmiljøperspektiv i forbindelse med den europæiske arbejdsmiljøuge 2003. Effektiv kommunikation om sundhedsrisici og om håndtering heraf på arbejdspladsen hører til de udfordringer, som arbejdsgivere, de ansatte og deres repræsentanter dagligt står ansigt til ansigt med. Hensigten med dette faktablad er at give stof til eftertanke om, hvordan en sådan formidling bedst vil kunne gennemføres.

Lovgivning

EU's regler om klassificering og mærkning ⁽¹⁾ fastlægger rammerne for de forpligtelser, der gælder for producenter, leverandører og importører af kemiske stoffer. De beskriver kravene til oplysninger ⁽²⁾, der skal gives i form af faremærkning, faresymboler og leverandørbrugsanvisninger, som skal være tilgængelige for brugerne.

Ifølge direktivet om kemiske agenser ⁽³⁾ skal arbejdsgiveren fra leverandøren eller fra andre let tilgængelige kilder skaffe yderligere oplysninger, der er nødvendige for den særlige arbejdspladsvurdering (APV), der skal udarbejdes for de farlige kemiske stoffer og biologiske agenser på arbejdspladsen. Arbejdsgiveren skal også sikre, at de ansatte og deres repræsentanter har fået instruktion og information med hensyn til:

- farligheden af de kemiske stoffer, som de håndterer
- eksponeringsgraden, -typen og -varigheden og omstændighederne ved arbejde, der involverer sådanne stoffer
- passende forholdsregler og foranstaltninger, der skal træffes, for at de ansatte kan beskytte sig selv og andre på arbejdspladsen
- virkningen af foranstaltningerne, der indføres eller skal indføres

- relevante grænseværdier for erhvervmæssig eksponering og biologiske grænseværdier
- og, hvor det er muligt, konklusionerne af helbreds kontrol og eksponeringsvurdering, der allerede er foretaget.

Derudover skal arbejdsgiveren sørge for, at de ansatte er gjort bekendt med ændringer i disse forhold.

For ansatte, der formodes at blive udsat for kræftfremkaldende og mutagene stoffer ⁽⁴⁾ eller visse biologiske agenser ⁽⁵⁾, skal arbejdsgiverne føre journaler, bl.a. med oplysninger om eksponering og helbreds kontrol. De ansatte skal have adgang til deres personlige data.

Disse regler findes også i dansk lovgivning. Medlemsstaterne har ret til at indføre supplerende eller strengere arbejdsmiljøbestemmelser, da de relevante direktiver kun fastlægger minimumskrav.

Den kommende registrerings-, evaluerings- og godkendelsesordning i EU for kemikalier (REACH) tilstræber at øge tilgængeligheden af relevant information om kemikaliers egenskaber, deres miljø- og helbredsmæssige virkninger, påtænkte anvendelser og risikoreduktionsinitiativer.

Det henstilles derfor kraftigt, at man skaffer sig klarhed over de specifikke danske regler for anvendelsen af farlige stoffer på arbejdspladsen.

Mærkning af kemikalier

Såfremt et kemisk stof eller produkt klassificeres som farligt, har producenten, leverandøren eller importøren pligt til at mærke emballagen. Mærkningen skal mindst indeholde følgende oplysninger:

- stoffets eller produktets navn eller handelsnavn samt navn og adresse på den person, der er ansvarlig for markedsføringen
- navn(e) på de(t) farlige stof(fer), der er årsag til fareklassificeringen
- EF's registreringsnumre for stoffer, f.eks. EINECS ⁽⁶⁾ eller ELINCS ⁽⁷⁾
- standardfarebetegnelser, -faresymboler ⁽⁸⁾, -risikobetegnelser (R-sætninger ⁽⁹⁾) og -sikkerhedsanvisninger (S-sætninger ⁽¹⁰⁾). Der eksisterer også regler for præparater, der indeholder flere forskellige farlige stoffer, som kræver flere forskellige symboler og risikosætninger.

Faresymboler, risikosætninger (R) og sikkerhedsanvisninger (S) er betegnelser for stoffets fareklasse og de sikkerhedsforanstaltninger, der vedrører dette stof. Både R- og S-sætninger er fastlagt gennem EU-direktiver ⁽¹¹⁾. De anvendes ved mærkning af pakningerne og i leverandørbrugsanvisninger til at advare om og vejlede i brugen af farlige stoffer og produkter. Risikosætninger er standardiserede angivelser af produktets mulige skadevirkninger for sundheden og sikkerheden ved normal håndtering og anvendelse, f.eks. R21 »Farlig ved hudkontakt«. Sikkerhedsanvisningerne og alle kombinationer heraf udgør forebyggende foranstaltninger, som f.eks. S15 »Må ikke udsættes for varme«.

For anvendelse på arbejdspladsen skal der i leverandørbrugsanvisningerne gives omfattende og yderligere standardoplysninger om sundhedsvirkninger, relevante beskyttelsesforanstaltninger og personlige værnemidler.

⁽¹⁾ F.eks. Rådets direktiv 67/548/EØF af 27. juni 1967 om krav til test, klassificering, emballering og etikettering af farlige stoffer, med senere ændringer; Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 1999/45/EF af 31. maj 1999 om klassificering, emballering og etikettering af farlige præparater. F.eks. Miljøstyrelsens bekendtgørelse nr. 329 af 16. maj 2002 om klassificering, emballering, mærkning, salg og opbevaring af kemiske stoffer og produkter.

⁽²⁾ Kommissionens direktiv 91/155/EØF af 5. marts 1991 om de nærmere bestemmelser for en særlig informationsordning vedrørende farlige præparater (sikkerhedsdatablade), med senere ændringer. Arbejdstilsynets bekendtgørelse nr. 559 af 4. juli 2002 om særlige pligter for fremstillere, leverandører og importører mv. af stoffer og materialer efter lov om arbejdsmiljø.

⁽³⁾ Rådets direktiv 98/24/EF af 7. april 1998 om beskyttelse af arbejdstagerens sikkerhed og sundhed under arbejdet mod risici i forbindelse med kemiske agenser. Arbejdstilsynets bekendtgørelse nr. 292 af 26. april 2001 om arbejde med stoffer og materialer.

⁽⁴⁾ Rådets direktiv 90/394/EØF af 28. juni 1990 om beskyttelse af arbejdstagerne mod risici for under arbejdet at være udsat for kræftfremkaldende stoffer, med senere ændringer. Arbejdstilsynets bekendtgørelse nr. 906 af 8. november 2002 om foranstaltninger til forebyggelse af kræfttrisikoen ved arbejde med stoffer og materialer.

⁽⁵⁾ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/54/EF af 18. september 2000 om beskyttelse af arbejdstagerne mod farerne ved at være udsat for biologiske agenser under arbejdet. Arbejdstilsynets bekendtgørelse nr. 864 af 10. november 1993 om biologiske agenser og arbejdsmiljø.

⁽⁶⁾ European Inventory of Existing Commercial Substances (EINECS), an inventory containing 100.195 substances: <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>

⁽⁷⁾ European List of New Chemical Substances: <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>

⁽⁸⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/csc/dtash/symbols/index.htm>

⁽⁹⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/csc/dtash/riskphrs/index.htm>

⁽¹⁰⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/csc/dtash/sftyphrs/index.htm>

⁽¹¹⁾ Kommissionens direktiv 2001/59/EF af 6. august 2001 om 28. tilpasning til den tekniske udvikling af Rådets direktiv 67/548/EØF. Miljøstyrelsens bekendtgørelse nr. 329 af 16. maj 2002 om klassificering, emballering, mærkning, salg og opbevaring af kemiske stoffer og produkter:

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!prod1CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32001L0059&model=guichet

Leverandørbrugsanvisninger (Sikkerhedsdatablade)

Producenter, leverandører og importører af kemiske produkter skal forsyne professionelle brugere med leverandørbrugsanvisninger ⁽¹²⁾, som giver information om stoffets egenskaber, sundheds- og miljømæssige farer, farer baseret på fysisk-kemiske egenskaber, oplagring, håndtering, transport og bortskaffelse samt vejledning for beskyttelse af de ansatte, brandbekæmpelse og eventuelt om foranstaltninger i tilfælde af udslip ved uheld og førstehjælp. Hovedformålet med leverandørbrugsanvisninger er at sætte arbejdsgiveren i stand til at fastslå, om der findes farlige kemikalier på arbejdspladsen, og vurdere, om der eksisterer en sundheds- og sikkerhedsrisiko for de ansatte og/eller for miljøet som følge af anvendelsen heraf. De ansatte og deres repræsentanter skal have adgang til leverandørbrugsanvisningerne.

De oplysninger, der er indeholdt i leverandørbrugsanvisningerne, kan danne udgangspunkt for identifikationen af de risici, som de ansatte er udsat for, og de påkrævede sikkerhedsforanstaltninger. Producenten, leverandøren eller importøren har imidlertid ikke mulighed for at forudse alle potentielle omstændigheder omkring anvendelsen. De beskyttelsesforanstaltninger, leverandørbrugsanvisningen foreslår, skal derfor tilpasses de specifikke forhold, der gælder for den enkelte arbejdsplads. Dette skal fremgå af den arbejdspladsbrugsanvisning, arbejdsgiveren skal udarbejde.

Andre informationskilder

For visse produkter, såsom lægemidler (f.eks. cytostatika) eller kosmetik (f.eks. hårplejeprodukter) skal producenten, leverandørerne eller importøren ikke nødvendigvis udarbejde leverandørbrugsanvisninger.

Selv hvor der foreligger leverandørbrugsanvisning, kan det i visse tilfælde være nødvendigt med flere oplysninger. Med det formål at indsamle de nødvendige oplysninger til den særlige APV og træffe forebyggende foranstaltninger, er det nødvendigt:

- at bruge andre kilder (teknisk dokumentation, brugsanvisninger, tekniske og videnskabelige referencedokumenter og fagtidsskrifter)
- at forhøre sig hos producenter, leverandører og importører
- at konsultere BST
- at søge råd hos erhvervsorganisationer (handelsorganisationer, handelskamre, fagforeninger, sociale sikringsmyndigheder og andre)
- at kontakte myndigheder.

Biologiske agenser (mikroorganismer og parasitter) klassificeres efter deres sundhedsrisiko. Det anbefales at undersøge de danske regler omkring håndtering af biologiske agenser på arbejdspladsen. Reglerne omfatter klassifikationsstabeller over de infektiøse biologiske agenser. Derved skabes der et grundlag for risikovurdering og for forebyggende foranstaltninger, der skal træffes ved anvendelse af disse organismer.

Eksempler på nyttige informationssystemer

Det interaktive websted »COSHH essentials« ⁽¹³⁾, som Storbritanniens sundheds- og sikkerhedsmyndigheder (Health and Safety Executive) står for, er opbygget på en sådan måde, at det giver en trin-for-trin vejledning til små virksomheder i, hvordan de vurderer og kontrollerer de farlige stoffer, som de anvender på arbejdspladsen.

GESTIS-Stoffdatenbank ⁽¹⁴⁾ er et informationssystem tilhørende de tyske institutter for lovpligtig ulykkesforsikring og -forebyggelse. Dette system indeholder oplysninger om ca. 7 000 stoffer. Systemet er koblet sammen med en database for eksponering for farlige stoffer (DOK-MEGA) ⁽¹⁵⁾ og en database for leverandørbrugsanvisninger (ISI) ⁽¹⁶⁾ med links til over 410 000 brugsanvisninger fra 200 producenter. Desuden suppleres den af en database over forbrændings- og eksplosionsparametre (GESTIS-Dust-Ex) ⁽¹⁷⁾ for mere end 4 000 støvprøver fra de fleste brancher.

Et internationalt program for kemikaliesikkerhed, The International Chemical Safety Cards (ICSC) ⁽¹⁸⁾, er udviklet af tre FN organisationer, nemlig FNs Miljøprogram (UNEP), Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO) og WHO inden for rammerne af et samarbejde med EU-Kommissionen. Programmet indeholder oplysninger om mere end 1 200 stoffer. Et ICSC-kort beskriver kort væsentlige sundheds- og sikkerhedsoplysninger om kemikalier og de ansattes omgang med sådanne kemikalier på grundlæggende niveau. Kortene fås også på andre sprog.

⁽¹²⁾ <http://europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/sds/sdsdir.htm>

⁽¹³⁾ www.coshh-essentials.org.uk

⁽¹⁴⁾ <http://www.hvbg.de/bia/gestis-database>

⁽¹⁵⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/mega/megae.htm>

⁽¹⁶⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/ISI/isi.htm>

⁽¹⁷⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/exp/lexple.htm>

⁽¹⁸⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/ics/>

Yderligere oplysninger

Flere eksempler på god formidling af oplysninger og andre faktablade i denne serie om farlige stoffer findes ligeledes på <http://osha.eu.int/ew2003/> Denne kilde opdateres og videreudvikles løbende.

Arbejdstilsynets regler findes på www.at.dk og Miljøstyrelsens regler findes på www.mst.dk

Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO) har udarbejdet et modul, som skal instruere BST i, hvordan man sikrer god kommunikation omkring arbejdsmiljøspørgsmål, herunder kemiske risici på arbejdspladser, mellem de ansatte og arbejdsgiveren. Dette modul kan frit hentes på <http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/osh/com/comain.htm>

Checkliste for information til de ansatte

Har du kendskab til:

- ✓ din arbejdsgivers særlige kemiske og/eller biologiske APV, og hvad der er kommet ud af den?
- ✓ de risici, du bliver udsat for?
- ✓ hvordan de påvirker dig?
- ✓ hvordan du skal forholde dig for at sikre dig selv og andre (dvs. hvordan risici skal kontrolleres)?
- ✓ hvordan du skal undersøge og opdage, når der er ting, der er forkerte, og hvem problemerne skal indberettes til?
- ✓ resultaterne af en eventuel eksponeringsovervågning eller helbreds kontrol?
- ✓ forebyggende foranstaltninger, der skal træffes ved vedligeholdelsesarbejde?
- ✓ førstehjælp og nødprocedurer?

Checkliste for god kommunikation mellem arbejdsgiver og de ansatte

- ✓ Er der udarbejdet en liste over de farlige stoffer, der anvendes eller produceres på hver arbejdsplads?
- ✓ Findes der en leverandørbrugsanvisning ved hånden for hvert enkelt kemisk stof, der anvendes?
- ✓ Er oplysningerne fra leverandørbrugsanvisningerne blevet omsat til arbejdspladsbrugsanvisninger, som giver praktiske oplysninger om omgangen med stoffer i de daglige rutiner?
- ✓ Er hver enkelt beholder til et farligt stof (f.eks. kar, flasker, lagertanke osv.) mærket med produktets identitet og de relevante faresymboler, både hvad angår fysiske risici (f.eks. eksplosionsfare) og sundhedsrisici?
- ✓ Er der udarbejdet en særlig APV, og er resultaterne heraf blevet kommunikeret videre?
- ✓ Bliver de ansatte løbende spurgt ud om potentielle sundheds- og sikkerhedsproblemer?
- ✓ Har de ansatte fået alle relevante oplysninger om, og er de instrueret og trænet i, anvendelsen af de farlige stoffer, som findes på arbejdspladsen, herunder de forholdsregler, de skal tage for at beskytte sig selv og de øvrige medarbejdere?
- ✓ Ved alle medarbejderne:
  - ✓ hvordan de skal gøre fuld og korrekt brug af alle de sikkerhedsforanstaltninger, der står til deres rådighed?
  - ✓ hvem de skal foretage indberetning til ved problemer og fejl ved sikkerhedsforanstaltninger?
  - ✓ hvordan de skal forholde sig i tilfælde af et uheld, en hændelse eller nødsituation, der involverer farlige stoffer?